

Рівненський державний
гуманітарний університет

Студентський дайджест

Збірник наукових матеріалів
здобувачів вищої освіти

№ 6
2022

Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

Студентський дайджест

збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти

Випуск 6

Рівне, 2022

Студентський дайджест : збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти.
Випуск 6. Рівне : РДГУ, 2022. 136 с.

Головний редактор :

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Виконавчий редактор :

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної колегії :

Павелків Віталій Романович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Юрчук Олена Сергіївна – здобувач ступеня PhD кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету за спеціальністю 053 «Психологія».

*Друкується за рішенням Вченої Ради РДГУ
(протокол № 11 від 24 листопада 2022 р.)*

УДК 159.942:355.422(477)

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ НА ЕМОЦІЙНУ СФЕРУ ПІДЛІТКІВ**Тимчак Світлана, здобувач ОС «бакалавр»**

спеціальності 053 «Психологія» (Практична психологія), 3 курс, РДГУ

Науковий керівник: Джеджеря О. В., старший викладач

Постановка проблеми. В критичних ситуаціях людська психіка дестабілізується і це спричиняє низку порушень у всіх сферах життя людини: економічній, соціальній, політичній та духовній. Внаслідок цього ускладнюється міжособистісна взаємодія, виникають конфлікти і суперечки із соціумом та власним «Я». Під впливом військової агресії, а саме на фоні війни, кризові стани особистості значно загострюються – підвищується рівень тривожності, агресивності, страху, виникає стрес та інші негативні почуття. Підлітковий вік є вразливим до зовнішніх факторів і подразників. Переважною більшістю людей в небезпечних, загрозливих умовах починають керувати емоції, а не розум. Внаслідок військової агресії в країні значно збільшився відсоток дітей, підлітків та молоді із симптомами ПТСР і це є проблемою. Тому важливо дослідити особливості емоційної сфери в умовах війни.

Мета статті. Визначити особливості впливу військової агресії на емоційну сферу підлітків.

Виклад основного матеріалу. Емоційну сферу підлітків досліджували такі дослідники: Г. Крайг, М. Гаранян, І. Дубровіна, С. Максименко, О. Саннікова, О. Захаров, та інші. Г. Бандура дослідила теоретичні аспекти вивчення емоційних проявів у підлітків; Т. Рябовол досліджував феномен страху у сучасних підлітків і виявив чинники, які його підсилюють – війна один з них; Р. Соловійов досліджував війну як фактор формування невротичних станів у підлітків, проаналізував особливості впливу на їх емоційний та особистісний розвиток; О. Яцина виділила ознаки травматизації психіки дітей та підлітків під впливом війни; М. Підгурська визначила проблеми психокорекції агресивних реакцій за таких умов; К. Журба зосередив свою увагу на проблемі смисложиттєвих цінностях підлітків в умовах війни; О. Столярчук досліджував особливості навчання та психоемоційного стану українських підлітків в умовах війни.

Військова агресія – це застосування збройної сили державою (групою держав) проти суверенітету, територіальної цілісності, політичної незалежності іншої держави або народу (нації), несумісне з Статутом ООН.

Емоційна сфера – це сукупність індивідуальних властивостей особистості, які характеризують зміст, динаміку і якість її емоцій та почуттів. До складу емоційної сфери відносять також емоційний тон, емоційні стани, емоційні властивості та емоційні стійкі відносини. Емоції виражають наше ставлення до подій та явищ дійсності. Це ставлення виникає тут і тепер у зв'язку із задоволенням (незадоволенням) певної потреби. Почуття ж є нашим свідомим ставленням до самих себе та до навколишнього світу. Вони виникають внаслідок задоволення або незадоволення вищих потреб – спілкування і взаємодія, самоствердження тощо.

Емоційна сфера підлітків характеризується підвищеною емоційністю, вразливістю, що зумовлена нерівноваженістю процесів збудження і гальмування, а також статевим дозріванням [1]. Разом з тим, підлітковий вік є сенситивним до умов навколишньої дійсності, стають помітними акцентуації характеру, які в свою чергу можуть викликати емоційні порушення і спотворювати уявлення підлітка про реальний стан речей. Це характерно для перехідного віку, під час якого виникає специфічний комплекс потреб: прагнення знайти своє місце серед однолітків, звільнитися від виконання обов'язків у школі та вдома, позбутися контролю та опіки з боку педагогів та батьків, самоствердитись в очах інших, увійти в доросле життя тощо.

Соціальна ситуація підліткового віку полягає у входженні особистості в нову систему відносин, спілкуванні з дорослими та однолітками, в засвоєнні нових соціальних функцій та

ролей. Більшість підлітків сприймають все занадто суб'єктивно, згодом виробляючи власну стратегію реагування на певні події. Згідно з проведеними дослідженнями (2016 р.) щодо особливостей актуальних страхів підлітків, було виявлено, що на першому місці посів страх війни (85,7%) [2]. Страх це базова емоція людини, суттєвий компонент вродженого захисного механізму – інстинкту самозбереження. Страх є індикатором небезпеки, загрозливої ситуації для людини. При небезпеці людина обирає свою стратегію поведінки «Бий-біжи-завмири». Варто зазначити, що втеча теж може бути елементом боротьби. Війна є фактором невротичних станів і залежно від пережитої кількості травмуючих подій прояв невротизації буде варіюватись.

ПТСР (посттравматичний стресовий розлад) – це психічний розлад, різновид неврозу, що виникає внаслідок переживання події чи подій, які травмують психіку. Переживаючи травму підлітки відчують втрату контролю (над ситуацією, над своїм життям), безсилля, страх, відчай і розпач, відбувається переоцінка цінностей. Залежно від індивідуальних та типологічних особливостей кожен підліток реагує по-різному – це визначається і завдяки провідному механізму психологічного захисту – хтось регресує та вдається до інфантильної поведінки, а хтось пришвидшує процес дорослішання. Профілактикою тривожних станів стає соціальна підтримка. Вік дітей впливає на симптоматику ПТСР. Наприклад, молодші діти значно менше агресують, але частіше замикаються в собі і замовкають, уникають розмов про травмуючу подію. Говорячи про підлітків варто зауважити, що в них спостерігаються значно вираженіші та тяжкі симптоми ПТСР:

- 1) Емоційна сфера. Підвищена агресивність, відчуття ізольованості від інших, часті прояви гніву, імпульсивні реакції на звичні речі, підвищена тривожність, самозвинувачення, почуття провини або сорому.
- 2) Когнітивна сфера. «Випадіння» з пам'яті структури психотравми, втрата її послідовності, витіснення, повторні спогади травмуючої події, відчуття нереальності події, уповільнення мисленневих процесів, зниження концентрації уваги, складність переключити увагу / відволіктися.
- 3) Неврологія / соматика. Проблеми зі сном, самоушкодження, спроби самогубства [3; 4].

З часом симптоми ПТСР мають тенденцію посилюватися. Чимало підлітків, розповідаючи або дискутуючи на травмуючі теми дійсності, застосовують інтелектуалізацію – механізм психологічного захисту, який характеризується абстрагуванням людини, коли вона розповідає щось значуще для неї, від емоцій. Тобто, інтелектуалізуючи, людина зменшує до мінімуму свої почуття і емоції стосовно того, що говорить і таким чином вона захищає себе від сприйняття болісного факту чи події. Вона їх не проживає, але усвідомлює незвичним способом – через розум. Для того, щоб людина почала проживати ті події, про які вона говорить, потрібно віддзеркалити її поведінку – теж вдатися до інтелектуалізації. Наприклад, сказати сухим, холодним тоном «Це жахливо» у відповідь. Це вийде не одразу, можливо знадобиться кілька спроб. Але після того як інтелектуалізація зникне людина почне бурхливо реагувати (плакати, істерично сміятися, її міміка може не відповідати дійсному прояву емоцій тощо) і це нормально. Важливо дати вихід негативу.

Як відомо, військова агресія міститься й у соціальних мережах, у інформаційних джерелах, новинних стрічках. Пропаганда має на меті змусити людину (людей) думати тим чи іншим чином, повірити в певні переконання усіма доступними методами. Враховуючи залежність підлітків від інтернет-ресурсів можна сказати, що й така, в певній мірі, «втеча» від реальності не гарантує підтримання в тонусі їхнього емоційного благополуччя. В інформаційному просторі існує чимало пасток та ненадійних джерел, які виконують свою роботу. Яскраві дописи і гучні заголовки, як правило зорієнтовані саме на молоду аудиторію, якій цікаво отримувати інформацію у такий спосіб тому, що такі дописи й повідомлення експресивно забарвлені і викликають сильні емоції.

Разом з тим, такий спосіб подачі інформації викликає звикання, а згодом і залежність. Тоді усе звичне для нас у повсякденному житті не викликати минулих реакцій, натомість здаватиметься занадто нудним та сірим.

Висновки. Проаналізувавши теоретичні аспекти даної проблеми, ми дійшли висновку, що емоційна сфера підлітків за звичних умов є вразливою та сенситивною, а в умовах війни ці характеристики значно загострюються в зв'язку із небезпекою і страхом за власне життя. Переважаючими емоціями в психіці підлітків є тривога і страх, які викликають різні механізми психологічного захисту. Одні з них збільшують агресивність і прояви гніву (на оточуючих, на себе), інші ж навпаки – замовчують і приховують внутрішній непокої, негатив або ж ізолюються від інших. Військова агресія спричиняє ПТСР, який впливає на подальше життя людей та їхню взаємодію.

Список використаних джерел

1. Бандура Г. «Теоретичні аспекти вивчення емоційних проявів у підлітків. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2013. Вип. 4. С. 226-231.
2. Рябовол Т.А., Комарицька К.Д. «Дослідження особливостей актуальних страхів сучасних підлітків». *Вісник про актуальні проблеми психології*. 2016. С. 141-152.
3. Соловійов Р. «Війна як фактор формування невротичних станів у підлітків». *Збірник студентських наукових публікацій*. 2022. Вип. 4. С. 71-79.
4. Яцина О. Ф. «Вплив війни на психічне здоров'я: ознаки травматизації психіки дітей та підлітків». *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина». № 7 (25). Київ : Громадська наукова організація «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління», 2022. С. 554-567.

УДК 159.947.5

ЗМІНА ЦІННІСНОЇ СФЕРИ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Хомич-Грабовська Світлана, здобувач ОС «бакалавр»

спеціальності 012 «Дошкільна освіта», 4 курс, РДГУ

Безлюдна В.І., кандидат педагогічних наук, професор

Ціннісні орієнтації з давніх часів є предметом аналізу у сфері багатьох наук. На сьогоднішній день актуальність цієї теми продовжує набирати оберти. Це пов'язано з тим, що ціннісні орієнтації є основою стилю життя особистості, її поведінки в суспільстві, визначення життєвих орієнтирів в цілому (Коберник Л. О. [3]).

Незважаючи на те, що ціннісно-сміслова сфера є досить стабільним утворенням, вона видозмінюється під впливом кризових чинників як зовнішньої, так і внутрішньої природи (Бреусенко О. А. [2]). У кризовій ситуації відбувається трансформація смислової структури особистості : людина намагається знайти сенс свого життя у цих обставинах, інтерпретувати новий досвід, виокремити підстави для продовження свого буття. Така перебудова внутрішнього світу, безумовно, приводить до певних втрат, проте і відкриває для людини нові горизонти особистісного зростання через рефлексивну перебудову власної системи ціннісних орієнтирів і ціннісно-сміслової сфери в цілому (Боришевський М. Й., Шевченко О. В., Володарська Н. Д. [1]).

З метою дослідження впливу війни на формування ціннісних орієнтацій молоді, нами було проведено експериментальне дослідження. У нашому дослідженні приймала участь молодь, віком від 18 до 25 років. Виходячи із мети на мету дослідження нами були обрані такі методи психологічного емпіричного аналізу: методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича; авторський опитувальник «Що змінила війна у твоїх ціннісних орієнтаціях?». У роботі також використовувався прийом фотографічних спостережень за мовленнєвими судженнями молоді.

Опрацьовуючи результати опитування за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокича, нами було діагностовано, що серед термінальних цінностей, які декларувалися респондентами як притаманні їм до війни, найбільш значимими виявилися три орієнтири: